MUHASEBELEŞTİRME AÇISINDAN SUKUKLARIN TAHLİLİ VE BİR UYGULAMA

Mahmut Salih TEKNEOĞLU*

ÖZET

Faizsiz finans sisteminin son yıllarda dünyada ve ülkemizde popüler olan finansal araçlarından birisi de sukuktur. İlk defa 2002 yılında Malezya hükümeti tarafından ihraç edilen sukuk, 2010 yılından itibaren gerçekleştirilen mevzuat düzenlemeleri ile birlikte "Kira Sertifikası" ismi ile bir faizsiz finans aracı olarak ülkemiz finans piyasalarında yerini almıştır. Ülkemizde, tasarrufların artırılması ve kaynakların ülke ekonomisi adına etkin şekilde kullanılmasında, sukukların sermaye piyasalarımızda aktif rol üstlenmesi amaçlanmıştır. Sukukların sermaye piyasalarında aktif bir rol üstlenebilmesinin yollarından birisi de, doğru muhasebeleştirme ve finansal tablolarda sunum ilkeleri ile yatırımcılara ve finansal tablo kullanıcılarına, sukuklarla ilgili olarak gerçeğe ve ihtiyaca uygun finansal bilgiler sağlamaktır. Bu çalışmada sukuk, muhasebeleştirme açısından tahlil edilerek, muhasebeleştirme ve finansal tablolarda sunum ilkeleri bir uygulama örneği ile açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sukuk, Kira Sertifikası, Faizsiz Finans Sistemi, İslami Finans

ANALYSIS OF SUKUK IN TERM OF ACCOUNTING AND A APPLICATION

ABSTRACT

One of the financial instruments of interest-free financial system is sukuk which has become popular in the world and in our country in recent years. Sukuk which was issued for the first time in 2002 by the government of Malaysia, took its place in our country's financial markets with the legislation coming from 2010 as an interest-free finance tool under the name of "lease certificate". In order to increase savings and in effective utilization of resources on behalf of the country economy, it is aimed to assign sukuk an active role in our country. One of the ways of assigning an active role to sukuk in capital markets is to provide financial information to investors and users of financial tables about sukuk in line with real data and requirements, with the principles of precise accounting and presentation in financial statements. In this study, sukuk will be analysed in terms of accounting, and principles of accounting and presentation in financial statements will be explained with an example of application.

Keywords: Sukuk, Lease Certificate, Interest-Free Financial System, Islamic Finance

* SMMM, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Yüksel Lisans Öğrencisi, mtekneoglu@gmail.com

1. GİRİŞ

Finansal sistemin iki temel unsurunu sisteme fon sunanlar ve sistemden fon kullananlar oluştururlar. Fon sunanlar, ellerindeki harcama fazlasını (tasarruf) finansal sistemin araçları vasıtasıyla, beklenen bir getiri karşılığında, belirli bir süre için ödünç vermeyi kabul ederler. Fon kullacıları ise fon sunucuları tarafından sisteme yöneltilen fonları, finansal sistemin araçları vasıtasıyla ve fon sunucularının beklentilerine karşılık vererek finansal sistemden çekerler (Çıkrıkçı, 1995, s.44-45). Fon sunucularının ve fon kullanıcılarının arz ve talebinin karşılandığı, kuralları ve kurumları olan finansal sistem, genel bir ifade ile sermaye piyasaları olarak tarif edilmektedir. Fonların, fon sunucuları ve fon kullanıcıları arasındaki transferini sağlayan araçlar da genel bir tanım ile finansal araçlar olarak ifade edilmektedir (Akgüç, 1998, s.801).

İslam dinindeki faiz yasağını ihlal etmeden finansal sistem içinde bir fon sunucusu ya da fon kullanıcısı olarak yer alma ihtiyacı ve beklentisi, dünyada bir alternatif olarak faizsiz finans sistemini ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde de katılım bankaları, faizsiz bankacılık prensiplerine uygun bankacılık enstrümanları ile faaliyetlerini yürüterek, toplumda oluşan bu ihtiyaç ve beklentilere uzun yıllardır cevap vermeye çalışmaktadırlar. Finansal sistem içinde sürekli değişen ve gelişen işte bu ihtiyaç ve beklentilerin ortaya çıkardığı yeni finansal araçlardan birisi de sukuktur. İlk defa 2002 yılında Malezya hükümeti tarafından ihraç edilen sukuk büyük ilgi görerek Pakistan, Bahreyn, Brunei Sultanlığı, Katar gibi birçok ülkeyi harekete geçirmiş, gelişmiş ülke sermaye piyasalarında bu yeni yatırım aracına uygun düzenlemeler yapılmıştır (Döndüren, 2009, s.84).

2010 yılında gerçekleştirilen mevzuat düzenlemeleri ile birlikte sukuk, "Kira Sertifikası" ismi ile ülkemiz finans piyasalarında yer almaya başlayarak, tasarrufların artırılması ve kaynakların ülke ekonomisi adına etkin şekilde kullanılmasında aktif rol üstlenmesi amaçlanmıştır. Sukukun sermaye piyasalarında aktif bir rol üstlenebilmesinin yollarından birisinin de doğru muhasebeleştirme ve finansal tablolarda sunum ilkeleri ile yatırımcılara ve finansal tablo kullanıcılarına, sukuklarla ilgili gerçeğe ve ihtiyaca uygun finansal bilgilerin sağlanması olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızda, literatür taraması ile birlikte bir örnek olay çalışması kullanılarak, sukuk enstrümanının kendine özgü ayrım noktalarını belirginleştirmek ve bu ayrım noktalarının, benzerlik gösteren diğer finansal enstürmanlardan ayırt edilebilmesi için finansal tablo kullanıcıları adına doğru muhasebeleştirme ve finansal tablolarda sunum ilke ve yöntemlerini ortaya koymak, karşılaşılan sorunlar için de çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için sukuk, benzer özellik gösteren tahvil ve hisse senedi ile mukayese edilmiş ve bir katılım bankasının sukuk ihracı incelenerek, uygulama örneği geliştirilmiştir.

2. FAİZSİZ FİNANS ARACI OLARAK SUKUK

2.1 Sukukun Tanımı

Sukuk, literatürde İslami Tahvil, Faizsiz Bono, İslami Finansal Sertifika, İslami Varlığa Dayalı Menkul Kıymet gibi isimlerle de anılmaktadır (Söyler, 2014, s.19). Sukuk, İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)[1] tarafından *"Yatırım sertifikaları (Sukuk), mevcut mal (ayn), menfaat veya hizmet ya da belirli/mevcut bir proje veya özel bir yatırım faaliyeti halinde bulunan varlıklar üzerinde şayi (yaygın) ortak mülkiyet ifade eder şekilde ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır. Ancak bu sertifikalar (sukuk), sertifika bedelleri tahsil edildikten, ihraç gerçekleşip halka/yatırımcılara arz tamamlandıktan ve bunlar ihraç edildikleri amaç için kullanılmaya başlandıktan sonra varlıklar üzerinde eşit değerde ortak mülkiyet ifade ederler."* şekilde tanımlanmıştır (AAOIFI, 2012, s.370). İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)[2] tarafından ise, "*İslami prensipler ile uyumlu maddi kıymetlerdeki veya varlıklar havuzundaki nisbi sahiplik hakkını gösteren bir sertifikadır."* şeklinde tanımlanmıştır (IFSB, 2009, s.19).

Halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye, gerek yastık altı olarak tabir edilen faiz hassasiyeti nedeniyle finansal sisteme girmeyen iç tasarrufları, gerekse Körfez ve Asya'daki halkı Müslüman olan ülkelerin tasarruflarını ekonomiye kazandırmak amacıyla, alternatif sermaye piyasası araçlarının arayışı içinde olmuştur. Bu arayışların bir neticesi olarak, 2010 yılından itibaren gerçekleştirilen mevzuat düzenlemeleri ile birlikte sukuk, *"Kira Sertifikası"*[3] ismi ile bir faizsiz finansman aracı olarak ülkemiz finans piyasalarında yerini almıştır. Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SPK) yayımladığı Kira Sertifikaları Tebliği'nin[4] (RG. 07.06.2013/28670) 3. Maddesinde kira sertifikası (Sukuk), *"Kira sertifikası, her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymeti ifade eder."* şeklinde tanımlanmıştır.

SPK'nın yaptığı tanımın, içerdiği unsurlar itibariyle AAOIFI ve IFSB tarafından yapılan tanıma yakın bir tanımlama olduğu görülmektedir. Bu tanımlamalarda üzerinde dikkatle durulması gereken ve sukukları geleneksel tahvillerden ayıran temel unsura vurgu yapan nokta, sukukların sahiplerine finansmanı sağlanan varlık ve haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlama özelliğidir. Bu açıklamalar ışığında sukuk, sahiplerine, finansmanı sağlanan varlık

[1] *Çalışmamızda, kuruluşun "Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial İnstitutions" orijinal isminin kısaltılması olan AAOIFI kullanılacaktır.*

[2] *Çalışmamızda, kuruluşun "The Islamic Financial Services Board " orijinal isminin kısaltılması olan IFSB kullanılacaktır.*

[3] *Sukuk, Türkiye mevzuatında "Kira Sertifikası" kavramı ile tanımlanmıştır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde "Sukuk" kavramı ile birlikte sıklıkla "Kira Sertifikası" kavramı da kullanılacaktır.*

[4] *Çalışmamımızın bundan sonraki bölümlerinde Kira Sertifikaları Tebliği'nden kısaca "Tebliğ" olarak bahsedilecektir.*

ve haktan elde edilen gelirlerden, payları oranında hak sahibi olmalarını sağlama özelliği taşıyan bir menkul kıymet olarak tanımlanabilir.

2.2 Sukukun Temel İlkeleri ve Özellikleri

Sukukun dayandığı en temel ilke İslami prensipler ile uyumlu olması gereğidir. AAOIFI tarafından sukukun dayanağı olan İslami prensip, *"Yatırım sertifikaları (sukuklar), İslam hukukunun meşru gördüğü akitlere dayalı olarak ihraç edilmektedir. İlgili akitler meşru olduğuna göre bunlardan herhangi birisine dayalı olarak sertifika ihraç etmek de caiz olur"* şeklinde açıklanmıştır (AAOIFI, 2012, s.388). Tebliğ'de, üzerinden gelir sağlanacak varlıklar ve haklar geniş anlamları ile tanımlanmış, sukuka dayanak olacak varlık ve haklar sayılmak suretiyle tariflenmemiş ve İslami prensipler ile uyumlu olma ilkesine yönelik bir açıklamaya yer verilmemiştir. Böyle bir prensibin mevzuat ile açıklanmasından imtina edilmesinin, Anayasanın laiklik ilkesi ile çelişebileceği endişesi olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır (http://www. hayrettinkaraman.net, [15.03.2015]). Yasa koyucunun amacı ve özün önceliği açısından değerlendirildiğinde, sukuka dayanak olacak varlık ve hakların İslam dininin meşru gördüğü akitlere dayalı olmasının temel bir ilke olduğu söylenebilir. Sukukun dayandığı akitlerin ve sağlanan fonların kullanımlarının İslami presiplere uyumlu olmasına ilişkin ilkenin uygulanması noktasında, sukuk ihraç eden kuruluşların konuya yaklaşımları belirleyici olacaktır.

Sukuk tanımı ve altında yatan temel prensipler dikkate alındığında, sukukun temel ilkelerini açıklayan özelliklere aşağıda yer verilmiştir (Bacha, 2013, s.28).

a) Sukuk ile sağlanan fonlar, helal faaliyetlerde kullanılmalıdır.
b) Sukuk ile sağlanan fonlar, somut ve maddi belirli varlıkların finansmanı için kullanılmalıdır.
c) Sukuk yatırımcılarının elde edecekleri gelirler, dayanak varlıktan sağlanmalıdır.
d) Sukuk yatırımcıları, dayanak varlık ve bu varlıktan sağlanacak nakit akımları üzerinde sahiplik elde etmelidir.
e) Sukuk yatırımcıları, ihraççı ve diğer tüm tarafların hak ve yükümlüklüklerinin net şekilde belirlenmesi gerekir.

Sukuk, bazı özellikleri itibarıyla hisse senedi ve tahvil ile benzerlik gösteriken, farklılaşan kendisine münhasır önemli ayrım noktaları da bulunmaktadır. Tablo 1.'de önemli noktaları itibariyle sukuk, tahvil ve hisse senedinin karşılaştırmasına yer verilmiştir (Adam ve Thomas, 2005, s.54):

Tablo 1. Sukuk, Tahvil ve Hisse Senedi Karşılaştırması

	Sukuk	**Tahvil**	**Hisse Senedi**
Konu	İslami prensiplerce meşru görülen varlık ve haklara yatırım yapmak.	Borç vermek.	İşletmenin faaliyet konusuna yatırım yapmak.
Amaç	Münhasıran dayanak varlık ve hakkın gelirlerinden pay almak.	Verilen borç karşığı faiz geliri elde etmek.	Yatırılan sermaye karşılığı temettü geliri elde etmek.
Anapara Garantisi	Anapara garanti edilmez.	Anapara garanti edilir.	Anapara garanti edilmez.
Getiri Garantisi	Getiri garantisi yoktur.	Getiri garantisi vardır.	İmtiyazlı hisse senetleri vasıtasıyla getiri garantileri sağlanabilir.
Teminat	Dayanak varlık ve haklar üzerindeki sahiplik hakkı teminat sağlar.	Varlığa dayalı ihraç edilen tahvillerde dayanak varlıklar teminat sağlayabilir.	Teminat yoktur.
Nakit Akışı	Bazı türlerinde (kiralama) düzenli nakit akışı sağlanabilir.	Düzenli nakit akışı sağlar.	Nakit akışları düzensizdir.
Temerrüt Hali	Dayanak varlık ve haklar üzerindeki rehinlerden tahsilat sağlanır.	Alacağın takibi ile tahsilat sağlanır.	Tasfiye bakiyesinden tahsilat sağlanır.

Kaynak: Nathif J.Adam ve Abdelkader Thomas, **İslamic Bonds**, London: Euromoney Books, 2005, s. 54

Sukuk; konusu, amacı, anapara ve getiri garantisi açısından hisse senetlerine yakınlaşma gösterirken; teminat, nakit akışı ve temerrüt hali durumları itibariyle tahvillere yakınlaşma göstermektedir. Ancak sukuk, tüm bu diğer finansal araçlara olan yakınsamalarına rağmen, bir finansal araç olarak üzerinde yükseldiği temel ilkeler ve özellikleri itibariyle, faizsiz finans sistemine ait kendisine münhasır ayrı bir finansal araç olarak kabul edilmelidir.

2.3 Kira Sertifikasında (Sukuk) Taraflar [5]

Kira sertifikası ihracında; kaynak kuruluş, varlık kiralama şirketi, yatırımcılar ve fon kullanıcıları olarak dört taraf yer almaktadır. Kira sertifikası, niteliği itibariyle yapılandırılmış finans konsepti içinde bir menkul kıymetleştirme sürecine benzemektedir. Bir menkul kıymetleştirme işleminde yer alan; kaynak firma, özel amaçlı kurum ve yatırımcıların oynadığı roller ile kira sertifikası ihracında yer alan tarafların ihraç sürecinde oynadıkları roller ile paralellik taşımaktadır.

[5] *Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Tebliğ'den atıflar yapılacağından, "Sukuk" kavramı yerine daha çok ülkemiz mevzuatındaki ismi olan "Kira Sertifikası" kavramı tercih edilecektir.*

2.3.1 Kaynak Kuruluş

Tebliğ'de kaynak kuruluş; "*Sahipliğe dayalı kira sertifikası ihraçlarında varlık ve hakları varlık kiralama şirketine devreden sermaye şirketini veya tacir niteliğini haiz gerçek veya tüzel kişilerin bir araya gelerek ve malvarlıklarını birleştirmek suretiyle yazılı bir sözleşmeye istinaden oluşturdukları adi ortaklığı; yönetim sözleşmesine dayalı kira sertifikası ihraçlarında sahip olduğu varlık ve hakları varlık kiralama şirketi adına yöneten şirketleri ifade eder."*şeklinde tanımlanmıştır. Tebliğ'deki tanıma göre kaynak kuruluş, kira sertifikası sahiplerinin elde edecekleri gelire dayanak olacak varlık ve hakları elinde bulunduran ya da varlık ve hakları yöneten taraftır.

2.3.2 Varlık Kiralama Şirketi

Tebliğ'de Varlık Kiralama Şirketi (VKŞ); "*münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş olan sermaye piyasası kurumunu ifade eder*" şeklinde tanımlanmıştır. Tebliğ'deki tanıma göre VKŞ, kira sertifikası sahiplerinin elde edecekleri gelire dayanak olacak varlık ve hakların sahipliğini ya da yönetim hakkını kaynak kuruluştan devralan, devraldığı bu varlık ve haklara dayanarak kira sertifikası ihracını gerçekleştiren taraftır.

2.3.3 Yatırımcılar

Yatırımcılar, dayanak varlıkların veya hakların gelirinden istifade etme beklentisini taşıyarak, VKŞ tarafından ihraç edilen kira sertifikalarını satın alan taraflardır. Kira sertifikası yatırımcıları, ihraca dayanak varlık ve haklardan elde edilen gelirler üzerinde payları oranında hak sahibidirler.

2.3.4 Fon Kullanıcıları

Tebliğ'de fon kullanıcıları tanımı, her bir değişik tür kira sertifikasına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Tebliğ'deki bu farklı tanımlamalara karşılık fon kullanıcılarını, ihraç edilen kira sertifikasından sağlanan fonu, kazanç getirmesi beklenen valıklar veya haklar üzerinden yatırıma dönüştüren taraflar olarak daha basit şekliyle tanımlamamız mümkündür.

2.4 Kira Sertifikası Çeşitleri

Tebliğ'de 5 kira sertifikası türünden bahsedilmiştir. Sayılan bu türler, kira sertifikasına dayanak oluşturacak varlık ve haklara ilişkin sözleşmelerin niteliklerine göre isimlendirilmiştir. Tebliğ'de sayılan kira sertifikaları, dünya faizsiz finans literatüründe genel kabul görmüş sukuk türlerinin, farklı isimlerle ülkemiz finans piyasalarına uyarlanmış halleridir.

2.4.1 Sahipliğe Dayalı Kira Sertifikaları

Tebliğ'de sahipliğe dayalı kira sertifikaları, *"kaynak kuruluşa veya üçüncü kişilere kiralanmak veya VKŞ adına yönetilmek üzere VKŞ tarafından kaynak kuruluştan devralınacak varlık ve hakların finansmanını sağlamak için ihraç edilen kira sertifikalarıdır."* şeklinde tanımlanmıştır. Sahipliğe dayalı kira sertifikası, literatüründe "icara sukuk" olarak bilinen ve kira sözleşmelerine dayanan sukuk türüdür (Söyler, 2014, s.66). Bu kira sertifikası türünde, kaynak kuruluşa ait varlık ve hakların mülkiyetinin VKŞ'ye devri zorunludur. Kiralama sözleşmeleri (finansal kiralama, leasing) sukuk uygulamasında yoğun olarak kullanılan sözleşme türüdür. Bu türün tercih edilmesinin en temel nedeni, kira sözleşmesiyle sukuğun basit ve kolay satılabilir bir modelde yapılandırılabilmesidir (Yanpar, 2014, s.215).

2.4.2 Yönetim Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikaları

Tebliğ'de yönetim sözleşmesine dayalı kira sertifikaları, "*kaynak kuruluşa ait varlık veya hakların vade boyunca kiralanması da dahil olmak üzere VKŞ lehine yönetilmesi neticesinde elde edilen gelirlerin sözleşme hükümleri çerçevesinde VKŞ'ye aktarılması amacıyla ihraç edilen kira sertifikalarıdır."* şeklinde tanımlanmıştır. Yönetim sözleşmesine dayalı kira sertifikası, literatürde "wakala sukuk" veya "vekalet sukuk" olarak bilinen sukuk türüdür. Bu sukuk türünde varlık ve hakların mülkiyeti VKŞ'ye devredilmeden, varlık ve haklar yönetim sözleşmesine dayalı olarak VKŞ adına yönetilmektedir (AAOIFI, 2012, s.372).

2.4.3 Alım-Satıma Dayalı Kira Sertifikaları

Tebliğ'de alım-satıma dayalı kira sertifikaları, *"bir varlık veya hakkın VKŞ tarafından satın alınarak, şirketlere vadeli olarak satılması işleminde, varlık veya hak alımının finansmanını sağlamak için ihraç edilen kira sertifikalarıdır."* şeklinde tanımlanmıştır. Alım-satıma dayalı kira sertifikası, literatürde "murabaha sukuk" olarak bilinen sukuk türüdür (Söyler, 2014, s.69). Murabaha, alış fiyatı ya da maliyeti üzerine bir miktar kâr ilave edilerek vadeli olarak yapılan taksitli satış işlemidir (Yanpar, 2014, s.225).

2.4.4 Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikaları

Tebliğ'de ortaklığa dayalı kira sertifikaları, *"VKŞ'nin ortak girişime ortak olmak amacıyla ihraç ettiği kira sertifikalarıdır."* şeklinde tanımlanmıştır. Tebliğ'de, ortaklığa dayalı kira sertifikası hakkında iki ayrı türden bahsedilmektedir. Birincisi, münhasıran VKŞ'nin sermaye koyduğu ortak girişimlerin finanse edildiği ortaklığa dayalı kira sertifikasıdır. Ortaklığa dayalı kira sertifikasının bu türü, literatürde "mudaraba sukuk" olarak bilinen sukuk türüdür (Söyler, 2014, s.74). Mudaraba, bir tarafın sermaye, diğer tarafın ise emek, bilgi ve tecrübesini ortaya koyduğu bir iş modeli olarak tanımlanmaktadır. İkincisi, VKŞ'nin nakdi sermaye, diğer ortakların ise kişisel emek veya ticari itibar haricinde sermaye koyduğu ortak girişimlerin

finanse edildiği ortaklığa dayalı kira sertifikasıdır. Ortaklığa dayalı kira sertifikasının bu türü, literatürde "muşaraka sukuk" olarak bilinen türdür (Söyler, 2014, s.71). Muşaraka, iki ya da daha fazla kişinin ticaret yapmak ve buradan elde edilecek kârı paylaşmak üzere kurdukları bir ortaklık türüdür. Mudaraba sukuk ve muşaraka sukuk temelde aynı mantığa sahiptir. Muşarakada, bir tarafın sermaye, diğer tarafın ise emek, bilgi ve tecrübesini ortaya koyduğu mudarabadan farklı olarak, her iki taraf da hem emek hem de sermaye ortaya koyabilmektedir (Yanpar, 2014, 222).

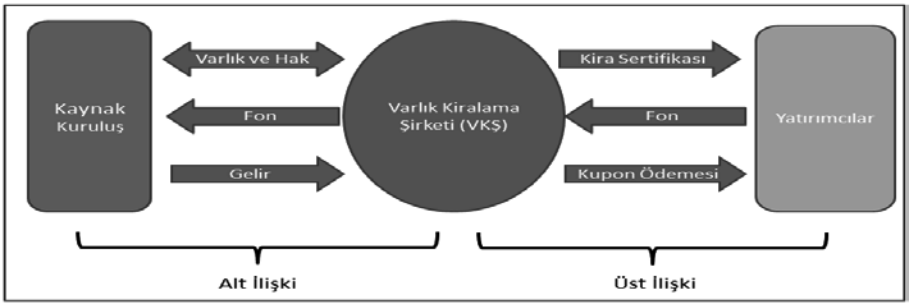
2.4.5 Eser Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikaları

Tebliğ'de eser sözleşmesine dayalı kira sertifikaları, *"VKŞ'nin iş sahibi sıfatıyla taraf olduğu bir eser sözleşmesi kapsamında eserin meydana getirilmesini sağlamak amacıyla ihraç edilen kira sertifikalarıdır."* şeklinde tanımlanmıştır. Tebliğ'de eser sözleşmesi ise, "*yüklenicinin bir eser meydana getirmeyi, iş sahibinin de bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği sözleşmeler"* olarak tanımlanmıştır. Eser sözleşmesine dayalı kira sertifikası, literatürde "istisna sukuk" olarak bilinen sukuk türüdür (Söyler, 2014, s.74). İstisna, bir alıcı ve üretici arasında gerçekleştirilen; üreticinin, alıcının talep ettiği ürünü imal ederek ileriki bir vadede teslim etmeyi taahhüt ettiği sözleşmedir. İstisna sukuk, ürünlerin imali için gerekli olan fonların sağlanması amacıyla ihraç edilen ve eşit değer taşıyan sertifikadır (Güngören, 2013, s.112).

3. MUHASEBELEŞTİRME AÇISINDAN SUKUKLARIN TAHLİLİ

Kira sertifikası, yapılandırılmış finansal ürünler konsepti içinde menkul kıymetleştirme işlemine benzemektedir (Yanpar, 2014, s.205). Kira sertifikasını, menkul kıymetleştirme ve diğer menkul kıymetlerden ayıran en belirgin özellik, sahiplerine, yani kira sertifikası yatırımcılarına, dayanak varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan bir menkul kıymet oluşudur. Aynı zamanda, kira sertifikası itfa edilinceye kadar, ihraca dayanak varlık ve haklar teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehnedilemez, üçüncü kişilere teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dâhil edilemez, ayrıca bunlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilemez.

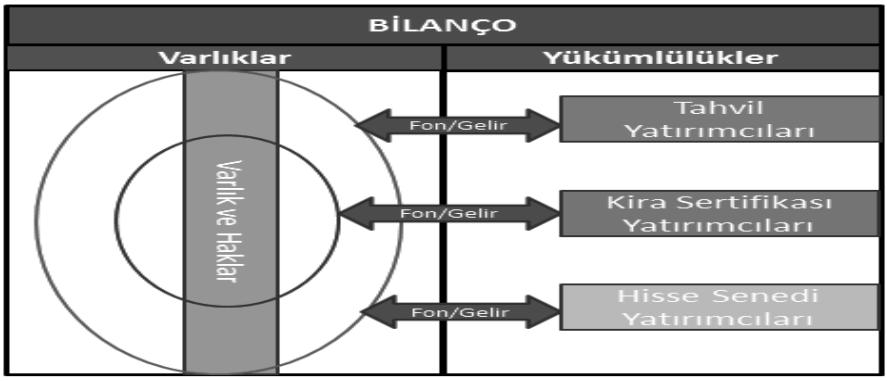
Kira sertifikası yatırımcıları ile varlık ve haklar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Üst ilişkide, kira sertifikası sahipleri yatırımları karşılığında menkul sermaye iradı elde ederlerken; alt ilişkide, elde edilen bu menkul sermaye iradının kaynağını, spesifik olarak dayanak varlık ve hakların gelirleri oluşturmaktadır. Şekil 1.'de basitleştirilmiş olarak kira sertifikası tarafları arasındaki ilişkiyi gösteren akış şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 1 : Kira Sertifikası Tarafları Arasındaki Alt-Üst İlişkinin Akış Şeması

Kira sertifikasının, yatırımcılarına, dayanak varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan bir menkul kıymet olma özelliği, İslami prensiplere uygunluğunu sağlayan temel unsurdur. Alt ilişkideki varlık ve hakların gelirlerinin İslami prensipler açısından meşru olması, üst ilişkide elde edilen menkul sermaye iradını da İslami prensipler açısından meşru kılmaktadır.

Kira sertifikasının, yatırımcılarına, dayanak varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan bir menkul kıymet oluşu, tahvil ve hisse senedinden belirgin şekilde ayrılmasını sağlamaktadır. Tahvil yatırımcısının elde ettiği menkul sermaye iradı ile hisse senedi yatırımcının elde ettiği temettü gelirinin kaynağı, işletmenin aktifindeki tüm varlık ve hakların gelirleri olabilirken; kira sertifikası yatırımcısının elde ettiği menkul sermaye iradının kaynağı ise sadece kira sertifikasına dayanak olan spesifik varlık ve hakların gelirleri olabilmektedir. Şekil 2.'de kira sertifikası, tahvil ve hisse senedinin işletmenin varlıkları üzerindeki ilişkisi bilançoda basitleştirilmiş olarak gösterilmiştir.

Şekil 2 : Kira Sertifikası, Tahvil ve Hisse Senedinin Bilançoda Gösterimi

Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), bir işletmenin finansal varlığı iken aynı zamanda diğer işletmenin finansal yükümlülüğünü veya öz sermayesini teşkil eden sözleşmeleri finansal araç olarak tanımlamaktadır. Bir işletmenin finansal varlığı iken aynı zamanda diğer işletmenin finansal yükümlülüğünü teşkil eden bir sözleşme ilişkisine sahip kira sertifikasını bir finansal araç olarak görmek gerekmektedir.

Kira sertifikası ihracının tamamlanması ile birlikte, kaynak kuruluş ile VKŞ ve VKŞ ile yatırımcılar arasında standartlarda ifade edilen varlık/yükümlülük ilişkisi doğmaktadır. Şöyle ki; kira sertifikası ihracına katılan yatırımcılar finansal varlık edinirken, bunun karşılığında VKŞ yatırımcılara karşı bir finansal yükümlülük altına girmektedir. Aynı zamanda, kira sertifikası ihracına dayanak teşkil eden varlıkların VKŞ'ye devri ve geri kiralanması ile birilikte bu defa VKŞ bir finansal varlık edinirken, kaynak kuruluş finansal yükümlülük altına girmektedir. Şekil 3.'de kaynak kuruluş, VKŞ ve yatırımcılar arasındaki varlık/yükümlülük ilişkisi bilançolar üzerinde basitleştirilmiş olarak gösterilmiştir.

Şekil 3: Kaynak Kuruluş, VKŞ ve Yatırımcı Arasındaki Valık/Yükümlülük İlişkisinin Bilanço Gösterimi

4. BİR SUKUK MUHASEBELEŞTİRME UYGULAMASI

Çalışmamızda, bir katılım bankasının %100 iştiraki konumunda bulunan bir varlık kiralama şirketinin ihraç ettiği sukuk uygulaması incelenmiştir. Katılım bankası, kaynak kuruluş sıfatı ile şube faaliyetlerinde kullandığı binaları varlık kiralama şirketine satarak, varlık kiralama şirketinden geri kiralamış ve varlık kiralama şirketi tarafından gayrimenkullerin kira gelirlerine dayanılarak sahipliğe dayalı kira sertifikası (icara sukuk) ihraç edilmiştir.

Muhasebeleştirme ve finansal tablolarda sunum örnekleri; kaynak kuruluş, varlık kiralama şirketi ve yatırımcı olmak üzere üç başlık altında incelenmiş; ihraç, kira ödemesi ve itfa süreçlerine yer verilmiştir. İncelenen uygulama örneğinde;

- Kaynak kuruluş sıfatı taşıyan katılım bankası için **Eylül Katılım Bankası A.Ş. (Eylül KB)**,
- Varlık kiralama şirketi için **Ekim Varlık Kiralama A.Ş. (Ekim VKŞ)**,
- Yatırımcı kuruluş için **Kasım San. ve Tic. A.Ş. (Kasım A.Ş.)**,

isimleri kullanılmış olup, incelenen sukuk uygulamasından uyarlanarak hazırlanan örnek uygulamaya ilişkin olay açıklamaları aşağıda yer verildiği gibidir.

Eylül KB yönetim kurulu, şube faaliyetlerinde kullandığı ve mülkiyeti kendisine ait olan 5 adet gayrimenkulünü dayanak varlık olarak kullanmak suretiyle sahipliğe dayalı kira sertifikası (icara sukuk) ihraç ederek yabancı kaynak temin etme kararı almıştır. Bu amaçla, 50.000 TL sermayeli ve sermayesinin %100'ü Eylül KB'na ait Ekim VKŞ'yi kurmuştur. "Kaynak Kuruluş" sıfatı ile Eylül KB, mülkiyeti kendisine ait olan 5 adet gayrimenkulünü Ekim VKŞ'ye satarak, ondan geri kiralamıştır. Ekim VKŞ, satın alacağı gayrimenkullerin bedelini kira sertifikası ihracından elde ettiği finansman ile Eylül KB'na ödemiş ve Eylül KB'dan elde ettiği kira gelirleri ile de kira sertifikası sahiplerinin kupon ödemelerini gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda "Fon Kullanıcısı" sıfatı taşıyan Eylül KB, kira sertifikası ihracı ile elde edilen kaynağı, faizsiz finansal araçlar vasıtasıyla müşterilerine fon kullandırarak, kâr payı geliri elde etmiştir. Vade sonunda Ekim VKŞ, gayrimenkulleri Eylül KB'na satarak, kira sertifikası yatırımcılarına itfalarını gerçekleştirmiştir.

Eylül KB, Tebliğ'in 11. Maddesi uyarınca, SPK tarafından yetkilendirilmiş bir değerleme şirketine, kira sertifikası ihracına dayanak oluşturacak 5 adet gayrimenkulü için değerleme raporu hazırlatmış ve gayrimenkuller için 225.000 TL kıymet takdir edilmiştir. Tebliğ'in 5. Maddesi uyarınca, sahipliğe dayalı kira sertifikası ihraç tutarı, hazırlanan değerleme raporunda tespit edilen değerin % 90'ını aşamamaktadır. Dayanak olacak varlıkların tespit edilen değerine göre en fazla 202.500 TL ihraç yapılabilme imkanı mevcut olup, Eylül KB yönetim kurulu 200.000 TL'lik ihraç yapma kararı almıştır. Bu karara istinaden Eylül KB ve Ekim VKŞ arasında akdedilen söleşmeye göre, gayrimenkuller 200.000 TL bedel ile Ekim VKŞ'ye satılmış, 240.000 TL bedel ile geri kiralanmıştır. 2 yıl sonra gayrimenkuller Ekim VKŞ tarafından Eylül KB'ye devredilmiştir. Ayrıca, Ekim VKŞ, ihraç bedeli üzerinden %05 ve her kupon ödemesinde dönemsel kira bedeli üzerinden %1 hizmet komisyonu tahsil etmiştir.

4.1 Kaynak Kuruluş Eylül KB Muhasebe Kayıtları

Kaynak kuruluş sıfatı taşıyan katılım bankasının muhasebe kayıtlarında, Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ esas alınmıştır.

Net defter değeri 150.000 TL olan binalar, 200.000 TL'ye Ekim VKŞ'ye satılmıştır.

---------- 01.01.2014----------

022 Bankalar	*200.000*	
256 Birikmiş Amortismanlar	*30.000*	
252 Binalar		*180.000*
392 Kazanılmamış Gelirler		*50.000*

---------- / ----------

Binaların satış değeri ile net defter değeri arasındaki pozitif fark, 392 Kazanılmamış Gelirler hesabında muhasebeleştirilmiştir. TMS 17 Kiralama İşlemleri standardının 59. paragrafın göre; bir satış ve geri kiralama işleminin finansal kiralama ile sonuçlanması durumunda, satış gelirlerinin defter değerinin üzerindeki kısmı satıcı-kiraya veren tarafından hemen gelir olarak muhasebeleştirilmez. Bunun yerine, sözü edilen gelir ertelenir ve kiralama süresi boyunca itfa edilir.

6111 sayılı Torba Kanun (RG. 25.02.2011/27857) ile Katma Değer Vergisi Kanunu'nun (KDV) 17. Maddesinin 4. Fıkrasına eklenen u bendi ile menkul, gayrimenkul ve maddi olmayan varlıkların, varlık kiralama şirketlerine devri ile bu varlıkların varlık kiralama şirketlerince kiralanması ve devralınan kuruma devri KDV'den istisna tutularak, kira sertifikalarına ilişkin özellikli bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenleme ile kira sertifikasına dayanak oluşturan varlık ve hakların, kaynak kuruluş ile varlık kiralama şirketi arasındaki devir ve teslimlerine avantaj sağlanmıştır.

Ekim VKŞ'ye satılan binalar, 240.000 TL'ye Ekim VKŞ'den geri kiralanmıştır.

---------- 01.01.2014----------

252 Finansal Kiralamayla Edinilen Binalar	*200.000*	
354 Ertelenmiş Finansal Kiralama Giderleri	*40.000*	
352 Finansal Kiralama Borçları		*240.000*

---------- / ----------

Ekim VKŞ'ye, ihraç bedelinin %05'i oranında (KDV hariç) hizmet komisyonu ödenmiştir.

---------- 01.01.2014----------

*840 Verilen Komisyon ve Ücretler **	*1.180*	
022 Bankalar		*1.180*

---------- / ----------

** Bankaların KDV mükellefiyetleri olmadığı için Ekim VKŞ'nin düzenlediği hizmet faturasındaki %18'lik KDV de giderleştirilmiştir.*

Kira sertifikası ihracına dayanak olan varlıkların Ekim VKŞ'ye satılması ve geri kiralanması sonrasında Eylül KB'nin bilançosu özet olarak aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir. Eylül KB, finansal kiralamayla edindiği varlıkların, Ekim VKŞ tarafından ihraç edilen kira sertifikası ile ilişkisini, bu işlemlerden kaynaklı hak ve yükümlülükleri bilanço dipnotlarında açıklamıştır.

VARLIKLAR		YÜKÜMLÜLÜKLER	
DÖNEN DEĞERLER	**xxx.xxx**	**KATILIM FONU VE DİĞ. YAB.KAY.**	**xxx.xxx**
		Finansal Kiralama Borçları ***(2)***	*240.000*
KREDİLER	**xxx.xxx**	*Ertelenmiş Finansal Kiralama Giderleri(-)*	*(40.000)*
		Kazanılmamış Gelirler	*50.000*
YATIRIM AMAÇLI AKTİFLER	**xxx.xxx**	**ÖZKAYNAKLAR**	**xxx.xxx**
Finansal Kiralamayla Edinilen Binalar ***(1)***	*200.000*	*Komisyon Giderleri*	*(1.180)*

BİLANÇO DİPNOTLARI

(1). Şirket, şube faaliyetleri için kullandığı 5 adet gayrimenkulünü 01.01.2014 tarihinde 200.000 TL'ye Ekim VKŞ'ye satmış ve 240.000 TL'ye 2 yıl vadeli olarak geri kiralamıştır. Finansal kiralamayla edinilen bu varlıklar Ekim VKŞ tarafından ihraç edilen EKM2014001 tertip kira sertifikalarının dayanak varlıklarıdır. Kira Sertifikası Tebliği'ne göre EKM2014001 tertip kira sertifikası sahipleri, ihraca dayanak varlık ve haklardan elde edilen gelirler üzerinde payları oranında hak sahibidirler. Dayanak varlıklar Ekim VKŞ'nin ihraç ettiği EKM2014001 tertip kira sertfikalarının teminatını teşkil etmekte olup, bu varlıklar rehnedilemez, haczedilemez ve tedbir kararı verilemez.

(2). Finansal Kiralama Borçları, kira sertifikası ihracı işleminin "TMS 17" kapsamında "satış ve geri kiralama" işlemi olarak muhasebeleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Şirket, şube faaliyetleri için kullandığı 5 adet gayrimenkulünü 01.01.2014 tarihinde 200.000 TL'ye Ekim VKŞ'ye satmış ve 240.000 TL'ye 2 yıl vadeli olarak geri kiralamıştır. Kira tutarı, 3 ayda bir sabit 5.000 TL'dir.

Ekim VKŞ'ye 1. dönem kira ödemesi gerçekleştirilmiştir.

---------- 31.03.2014----------
352 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar 5.000
022 Bankalar 5.000
---------- / ----------

Ertelenmiş finansal kiralama giderlerinin 1. dönem kira ödemesine isabet eden kısmı giderleştirilmiştir.

---------- 31.03.2014----------
654 Finansal Kiralama Giderleri 5.000
354 Ertelenmiş Fin. Kir. Giderleri 5.000
---------- / ----------

Ekim VKŞ'ye, dönemsel kira bedelinin %1'i oranında (KDV hariç) hizmet komisyonu ödenmiştir.

---------- 31.03.2014----------
840 Verilen Komisyon ve Ücretler 59
022 Bankalar 59
---------- / ----------

Ekim VKŞ'ye satılan binaların, satış değeri ile net defter değeri arasındaki pozitif farktan ileri gelen ertelenmiş gelirin döneme düşen payı itfa edilmiştir.

---------- 31.03.2014----------
392 Kazanılmamış Gelirler 6.250
790 Gayrimenkul Satış Geliri 6.250
---------- / ----------

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 5. Maddesinin 1. Fıkrasının e. bendine göre, taşınmazların kaynak kuruluşlarca, kira sertifikası ihracı amacıyla varlık kiralama şirketlerine satışı ile varlık kiralama şirketlerince taşınmazın devralındığı kuruma satışından doğan kazançlar için istisna oranı %100 olarak uygulanır ve bu taşınmazlar için en az 2 tam yıl süreyle aktifte bulunma şartı aranmaz.

Eylül KB, Ekim VKŞ ile aralarında imzaladıkları sözleşme gereği, kira sertifikalarının itfa tarihinde, dayanak varlık olan binaları geri devir almıştır.

Eylül KB, itfa tarihinde finansal kiralama konusu varlıkların devir bedelini ödemiştir.

---------- 31.12.2015----------
352 Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar 200.000
022 Bankalar 200.000
---------- / ----------

Devir alınan gayrimenkuller izlendiği "Finansal Kiralamayla Edinilen Binalar" hesabından "Binalar" hesabına virmanlanmıştır.

---------- 31.12.2015----------
252 Binalar 200.000
252 Fin. Kir. İle Edinilen Binalar 200.000
---------- / ----------

4.2 Varlık Kiralama Şirketi Ekim VKŞ Muhasebe Kayıtları

VKŞ'lerin özel kanunla düzenlenmiş tek düzen hesap planı bulunmadığı için VKŞ ve yatırımcı kuruluşun muhasebe kayıtlarında Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) ile belirlenen Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) esas alınmıştır.

Ekim VKŞ, EKM2014001 tertip kira sertifikalarını yatırımcılara ihraç etmiştir.

----------01.01.2014----------
102 Bankalar 200.000
407 Çıkarılmış Diğ. Menkul Kıy. 200.000
---------- / ----------

Kira sertifikası ihracında SPK'ya ve aracı kuruma yapılan masraflar için 800 TL ödenmiştir.

----------01.01.2014----------
632 Genel Yönetim Giderleri *800*
102 Bankalar *800*
---------- / ----------

Kira sertfikası ihracından elde edilen finansman ile binalar Eylül KB'dan 200.000 TL'ye satın alınmıştır.

----------01.01.2014----------
252 Binalar *200.000*
102 Bankalar *200.000*
---------- / ----------

Eylül KB'dan satın alınan binalar 2 yıl sonra 200.000 TL'ye Eylül KB'na devir edilmek koşulu ile 240.000 TL'ye Eylül KB'na kiralanmıştır.

----------01.01.2014----------
220 Alıcılar *240.000*
252 Binalar *200.000*
224 Kazanılmamış Fin. Kir. Gelirleri *40.000*
---------- / ----------

Eylül KB'dan, ihraç bedelinin %05'i oranında (KDV hariç) hizmet komisyonu tahsil edilmiştir.

----------01.01.2014----------
102 Bankalar *1.180*
643 Komisyon Gelirler *1.000*
391 Hesaplanan KDV *180*
---------- / ----------

Kira sertifikaları için getirilen KDV istisnası sadece menkul, gayrimenkul ve maddi olmayan varlıkların, varlık kiralama şirketlerine devri ile bu varlıkların varlık kiralama şirketlerince kiralanması ve devralınan kuruma devri ile sınırlıdır. Bu işlemler dışında, varlık kiralama şirketinin, kira sertifikası ihracında gerçekleştirdiği hizmetler karşılığında aldığı bedeller KDV'ye tabidir.

Varlıkların Eylül KB'dan satın alınması ve geri kiralanması sonrasında, Ekim VKŞ'nin bilançosu özet olarak aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir. Ekim VKŞ, finansal kiralama alacakları ve çıkardığı kira sertifikaları ile dayanak varlık olarak Eylül KB'nın kullanımında olan binalar arasındaki ilişkiyi, bu ilişkiden kaynaklı hak ve yükümlülükleri bilanço dipnotlarında açıklamıştır.

VARLIKLAR		YÜKÜMLÜLÜKLER	
DÖNEN VARLIKLAR	**xxx.xxx**	**KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR**	**xxx.xxx**
Bankalar	*380*	*Hesaplanan KDV*	*180*
DURAN VARLIKLAR *	**xxx.xxx**	**UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR**	**xxx.xxx**
Ticari Alacaklar ***(1)***	*240.000*	*Çıkarılmış Kira Sertifikaları* ***(2)***	*200.000*
Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri (-)	*(40.000)*	**ÖZKAYNAKLAR**	**xxx.xxx**
		Genel Yönetim Giderleri	*(800)*
		Komisyon Gelirleri	*1.000*

BİLANÇO DİPNOTLARI

(1). Finansal kiralama alacakları, 200.000 TL tutarında EKM2014001 tertip kira sertifikası ihracı işleminin "TMS 17" kapsamında "satış ve geri kiralama" işlemi olarak muhasebeleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Şirket, kira sertifikası ihraç ederek Eylül KB'nın şube faaliyetleri için kullandığı 5 adet gayrimenkulü 200.000 TL'ye 01.01.2014 tarihinde satın almış ve 240.000 TL'ye 2 yıl vadeli olarak geri kiralamıştır. Kira tutarı, 3 ayda bir sabit 5.000 TL'dir. Eylül KB'na kiralanan binalar EKM2014001 tertip kira sertifikalarının dayanak varlıklarıdır. Eylül KB'nın kullanımında olan dayanak varlıklar EKM2014001 tertip kira sertfikalarının teminatını teşkil etmekte olup, bu varlıklar rehnedilemez, haczedilemez ve tedbir kararı verilemez.

(2). Şirket, 01.01.2014 tarihinde 200.000 TL nominal tutarlı 2 yıl vadeli 31.12.2015 itfa tarihli EKM2014001tertip kira sertifikası ihracı gerçekleştirmiştir. İhraç edilen EKM2014001 tertip kira sertifikasının yıllık kira getiri oranı %10'dur. İhraç edilen kira sertifikasının fon kullanıcısı Eylül KB olup, kira sertifikalarının dayanak varlığını ve teminatını, Eylül KB'na kiralanmış olan ve ihraç gününde hazırlanan değerleme raporuna göre 225.000 TL kıymet takdir edilen gayrimenkuller oluşturmaktadır.

****** Finansal kiralama yapılan binalar, kira süresi boyunca Ekim VKŞ mülkiyetinde bulunmakla beraber, kullanım hakkını elinde bulunduran Eylül KB bilançosunda aktifleştirilir. Ekim VKŞ ise binaları bilançosunda iz değer ile ya da nazım hesaplarında izler.*

Eylül KB'dan kira alacağının 1. taksiti tahsil edilmiştir.

----------31.03.2014----------

102 Bankalar	*5.059*	
220 Alıcılar		*5.000*
643 Komisyon Gelirleri		*50*
391 Hesaplanan KDV		*9*

---------- / ----------

Kazanılmamış finansal kiralama gelirlerinin 1. dönem kira tahsilatına isabet eden kısmı gelir hesabına alınmıştır.

----------31.03.2014----------

224 Kazanılmamış Finansal Kiralama Gelirleri	*5.000*	
600 Yurt İçi Satışlar		*5.000*

---------- / ----------

Kira sertifikası sahiplerine kupon ödemeleri gerçekleştirilmiştir.

----------31.03.2014----------

622 Satılan Hizmet Maliyeti	*5.000*	
102 Bankalar		*4.500*

360 Ödenecek Vergi ve Fonlar *500*
---------- / ----------

Ekim VKŞ'nin esas faaliyet konusu, kaynak kuruluşlardan devraldığı varlıkları tekrar kaynak kuruluşa kiralamak suretiyle kira geliri elde etmek ve söz konusu kira gelirlerine dayalı olarak kira sertifikası ihraç etmektir. Bu nedenle kira gelirlerinin 600 Yurt İçi Satışlar hesabında, kira sertifikası sahiplerine gerçekleştirilen kupon ödemelerinin ise 622 Satılan Hizmet Maliyeti hesabında izlenmesi yerinde olacaktır. Kira sertifikası ihraç işlemleri için yapılan masrafların 632 Genel Yönetim Giderleri hesabı yerine 622 Satılan Hizmet Maliyeti hesabında; tahsil edilen hizmet komisyonlarının da 643 Komisyon Gelirleri hesabı yerine 600 Yurt İçi Satışlar hesabında izlenmesi de tercih edilebilir bir kayıt yöntemi olacaktır.

29 Haziran 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2011/1854 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile daha önce tahviller için uygulanan stopaj oranları kira sertifikaları için de benimsenmiş olup, varlık kiralama şirketleri tarafından Türkiye'de ihraç edilen kira sertifikalarından sağlanan gelirler üzerinden % 10 oranında stopaj yapılacaktır. Buna göre Ekim VKŞ, kira sertifikası kupon ödemeleri üzerinden %10 stopaj hesaplayarak sorumlu sıfatı ile vergi dairesine ödemiştir. Kupon ödemesinin borsa aracı kurumları vasıtası ile yapılması halinde ise stopaj kesintileri, VKŞ yerine sorumlu sıfatı ile ilgili borsa aracı kurumu tarafından gerçekleştirilecektir.

Ekim VKŞ, itfa tarihinde finansal kiralama konusu varlıkları devrederek, Eylül KB'dan sözleşme bedelini tahsil etmiştir.

----------31.12.2015----------
102 Bankalar *200.000*
220 Alıcılar *200.000*
---------- / ----------

Ekim VKŞ, kira sertifikası sahiplerine itfa bedellerini ödemiştir.

----------31.12.2015----------
407 Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler *200.000*
102 Bankalar *200.000*
---------- / ----------

4.3 Yatırımcı Şirket Kasım A.Ş. Muhasebe Kayıtları

Halka açık ve payları Borsa İstanbul A.Ş.'de işlem gören Kasım A.Ş., 01.01.2015 tarihinde Ekim VKŞ tarafından ihraç edilen EKM2014001 tertip kira sertifikalarına 50.000 TL ödeyerek, 500 adet satın almıştır. Kasım A.Ş. yönetim kurulu, yıllık %10 sabit getirisi olan kira sertifikalarını TMS 39'a göre sınıflandırma ve vadeye kadar elde tutma kararı vermiştir.

Kasım A.Ş., EKM2014001 tertip kira sertifikalarından satın almıştır.

----------01.01.2014----------

240 Bağlı Menkul Kıymetler *50.000*
102 Bankalar *50.000*
---------- / ----------

Şirket kira sertifikalarını vadesine kadar elde tutma kararı aldığı için 240 Bağlı Menkul Kıymetler hesabında muhasebeleştirilmiştir. Alım–satım amacı ile tutulduğu durumlarda 111 Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları hesabında muhasebeleştirilmesi uygun olacaktır.

Kira sertifikaları, TMS 39'a göre vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırıldığında, ilk muhasebeleştirmeden sonraki ölçümleri etkin faiz oranı yöntemi (iç verim oranı) ile hesaplanacak itfa edilmiş maliyeti ile gerçekleştirilmelidir. Kira sertifikaları, faiz getirisi içermediğinden, iç verim oranının hesaplanmasında dönemsel kira ödemeleri kullanılmalıdır. EKM2014001 tertip kira sertifikalarının dönemsel sabit kira ödemelerine göre iç verim oranı yıllık %10'dur.

Kira sertifikaları, Kasım A.Ş.'nin bilançosunda özet olarak aşağıdaki gibi gözükmektedir. Kasım A.Ş., aktifindeki kira sertifikalarının Ekim VKŞ ve Eylül KB ile olan ilişkilerini, bu ilişkiden kaynaklı hak ve yükümlülükleri bilanço dipnotlarında açıklamıştır.

VARLIKLAR		**YÜKÜMLÜLÜKLER**	
DÖNEN VARLIKLAR	**xxx.xxx**	**KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR**	**xxx.xxx**
DURAN VARLIKLAR	**xxx.xxx**	**UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR**	**xxx.xxx**
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Yatırımlar ***(1)***	*50.000*	**ÖZKAYNAKLAR**	**xxx.xxx**
BİLANÇO DİPNOTLARI			
(1) Şirketin finansal yatırımları içinde yer alan 50.000 TL tutarlı 31.12.2015 itfa tarihli ve %10 yıllık kira getiri oranlı EKM2014001 tertip kira sertifikalarının dayanak varlığını ve teminatını Ekim VKŞ tarafından Eylül KB'na kiralanmış olan 225.000 TL değerindeki gayrimenkuller oluşturmakta olup, Eylül KB'nın kullanımında olan dayanak varlıklar rehnedilemez, haczedilemez ve tedbir kararı verilemez. Şirket, EKM2014001 tertip 50.000 TL tutarındaki kira sertifikalarını TMS 39'a göre vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflamakta ve ölçmektedir.			

Kasım A.Ş.'nin aktifinde yer alan menkul kıymetlere ilişkin bilanço dipnotlarında yaptığı açıklamalar, yatırım kararlarında dini inançları da etkili olan yatırımcılar açısından faydalı bir finansal bilgi olabilmektedir. Şirketin finansal yatırımlarının kira sertifikalarından oluşması, kira sertifikasının alt ilişkisindeki kazancın kira gelirlerine dayalı oduğunun ve kira sertifikalarının teminatına ilişkin bilgilerin bilanço dipnotlarında açıklanması, finansal tablo kullanıcılarının kararlarını etkileyebilecektir. Kira sertifikası yatırımcıları tarafından bu açıklamaların yapılması, Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve'nin "ihtiyaca uygunluk" ilkesi ile de örtüşmektedir. Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal

Çerçeve, faydalı finansal bilginin niteliksel özelliklerinden biri olan ihtiyaca uygun finansal bilgiyi; *"finansal tablo kullanıcısı tarafından verilen kararları etkileme gücüne sahip olan bilgi"* olarak tanımlamaktadır.

Kasım A.Ş., kira sertifikasının 1. dönem kupon ödemesini [50.000 x (%10x90/360] tahsil etmiştir.

----------31.03.2014----------

102 Bankalar	*1.125*	
191 Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	*125*	
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar		*1.250*

---------- / ----------

Kira sertifikaları, faiz getirisi içermediğinden 642 Faiz Gelirleri hesabının kullanılması tercih edilmemiştir. 26.12.1992 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan MSUGT ile belirlenen TDHP'da 642 Faiz Gelirleri Hesabı *"Her türlü kısa ve uzun vadeli mali yatırımlardan sağlanan faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır."* tanımı ile açıklanmıştır. Bu tanımlama yapılırken, finansal yatırımların getirisinin genel bir tabir olarak "faiz" varsayıldığı düşünülmektedir. Gelişen ve çeşitlenen sermaye piyasası kurumları ve araçları karşısında, TDHP'da da kavramsal güncellemelere gidilmesinin gerekli olacağı değerlendirilmektedir.

Ekim VKŞ, EKM2014001 tertip kira sertifikalarının 8. dönem kupon ödemesini ve itfasını gerçekleştirmiştir.

----------31.12.2015----------

102 Bankalar	*51.125*	
191 Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	*125*	
240 Bağlı Menkul Kıymetler		*50.000*
649 Diğer Olağan Gelir ve r		*1.250*

---------- / ----------

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kira sertifikası, her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymeti ifade etmektedir. Kira sertifikası yatırımcıları ile varlık ve haklar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kira sertifikası sahipleri, yatırımları karşılığında üst ilişkide menkul sermaye iradı elde ederlerken; elde edilen bu menkul sermaye iradının kaynağını, alt ilişkide belirli dayanak varlık ve hakların gelirleri oluşturmaktadır.

Kira sertifikasının, yatırımcılarına, dayanak varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan bir menkul kıymet olma özelliği, İslami prensiplere uygunluğunu sağlayan temel unsurdur. Kira sertifikasının

alt ilişkisinde yer alan varlık ve hakların gelirlerinin İslami prensipler açısından meşru olması, kira sertifikaları vasıtası ile üst ilişkide elde edilen menkul sermaye iradını da İslami prensipler açısından meşru kılmaktadır. Tahvil yatırımcısının elde ettiği menkul sermaye iradı ile hisse senedi yatırımcının elde ettiği temettü gelirinin kaynağı, işletmenin aktifindeki tüm varlık ve hakların gelirleri olabilirken; kira sertifikası yatırımcısının elde ettiği menkul sermaye iradının kaynağı ise sadece kira sertifikasına dayanak olan tanımlanmış belirli varlık ve hakların İslami prensipler açısından meşru görülen gelirleri olabilmektedir.

TMS ve TFRS'ler açısından değerlendirildiğinde, bir menkul kıymet olan kira sertifikasının ve yatırımcılar ile kaynak kuruluş/fon kullanıcıları arasında köprü vazifesi gören VKŞ'nin alacak ve yükümlülüklerinin bir finansal araç olarak tanımlanması, bunların muhasebeleştirme ve sunumunda Finansal Araçlar Standartlarının (TMS 32, TMS 39, TFRS 7 ve TFRS 9) takip edilmesi uygun olacaktır. Diğer taraftan, kira sertifikasına dayanak oluşturan ve kaynak kuruluşun kullanımında olan varlık ve hakların, TMS ve TFRS'ler açısından hangi standarta tabi olacaklarını ise bu varlık ve hakların nitelikleri ile işletmenin elde bulundurma ve kullanım amaçları belirleyeci olacaktır.

Finansal yatırımlarında ya da finansal sistemden borçlanmalarında kira sertifikasını tercih edecek şirketlerin, kira sertifikasının alt ilişkisinde dayalı olduğu gelirlere ve kira sertifikasının teminatını oluşturan dayanak varlıklara veya haklara ilişkin bilgileri, gerçeğe ve ihtiyaca uygun olarak finansal tablo dipnotlarında açıklaması, yatırım kararlarında dini inançları da etkili olabilen yatırımcılar açısından faydalı bir finansal bilgi olabilmekte ve finansal tablo kullanıcılarının kararlarını etkileyebilmektedir. Muhasebeleştirme açısından kayıt düzeni, faizli işlemlere de konu olabilen finansal kiralama ve menkul kıymet muhasebesi ile benzerlik gösteren kira sertifikasının, faizsiz bir finansal araç olarak kendine münhasır özelliklerinin finansal tablo okuyucuları tarafından ayırt edilebilmesi, bilanço dipnotlarının açıklayıcılığı ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, kira sertifikası ihraç edildiğinde, ihracın tarafları olan; kaynak kuruluş, varlık kiralama şirketi ve yatırımcının finansal tablolarında, kira sertifikasının ihracı ile doğan organik ilişki, finansal tablo dipnotlarında gerçeğe ve ihtiyaca uygun olacak biçimde açıklanmalıdır.

26.12.1992 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan MSUGT ile belirlenen TDHP'da 642 Faiz Gelirleri Hesabı "Her türlü kısa ve uzun vadeli mali yatırımlardan sağlanan faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır." tanımı ile açıklanmıştır. Bu tanımlama yapılırken, finansal yatırımların getirisinin genel bir tabir olarak "faiz" varsayıldığı düşünülmektedir. Gelişen ve çeşitlenen sermaye piyasası kurumları ve araçları karşısında, 26.12.1992 tarihinde yayımlanan MSUGT ile belirlenen TDHP'da faizsiz finans sisteminin ihtiyaçlarına cevap verecek hesap tanımı ve kavramsal güncellemelere gidilmesinin gerekli olacağı değerlendirilmektedir.

Finansal sistem içinde faaliyet gösteren bankalar, finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri ve sigorta şirketlerinin özel kanunları ile düzenlenmiş tek düzen hesap planları bulunmaktadır. Ayrıca, faizsiz bankacılık alanında faaliyet gösteren

katılım bankalarının muhasebe düzenleri, mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarından farklılaştırılmıştır. Bu şekilde katılım bankaları, faizsiz çalışma prensiplerine uygun olarak hazırlanan tek düzen hesap planı ile objektif, denetime uygun, karşılaştırılabilir bir finansal tablo seti elde etmek olanağına ve kolaylığına kavuşmuşlardır. Münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulan VKŞ'lerin özel kanunla düzenlenmiş tek düzen hesap planı bulunmadığı için VKŞ'ler MSUGT ile belirlenen TDHP'nı kullanmaktadırlar. Daha çok imalat ve ticaret sektörlerindeki şirketlerin faaliyetlerine hitap eden MSUGT ile belirlenen TDHP, finansal sektör kuruluşları için dar bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle, bir finansal sektör kuruluşu olan VKŞ'ler için de katılım bankalarına benzer şekilde faizsiz çalışma prensiplerine uygun özel bir tek düzen hesap planı geliştirilmesi ile faaliyetleri daha objektif yansıtan, denetime, karşılaştırmaya ve konsolidasyona uygun bir finansal tablo seti elde edilebilecektir.

KAYNAKÇA

1 Sıra No' lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği. Yayım: 26.12.1992 Tarih ve 21447 Sayılı Resmi Gazete.

AAOIFI. (2012) Shari'a Standards. Çev. İshak Emin Aktepe ve Mehmet Odabaşı. İstanbul: TKBB.

ADAM, Nathif J. ve Abdelkader THOMAS. (2005) İslamic Bonds. London: Euromoney Books.

AKGÜÇ, Öztin. (1998) Finansal Yönetim, İstanbul: Avcıol Basım-Yayım.

BACHA, Obiyatullah İsmath. (2013) İslamic Finance and Sukuk. Malaysia: INCEIF Brand Manuel.

Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Sayı: 6111. Yayım: 25.02.2011 Tarih ve 27857 Sayılı Resmi Gazete.

ÇIKRIKÇI, Mustafa. (1995) Finansal Kurumlar ve Piyasalar.Trabzon: Derya Kitapevi

DÖNDÜREN, Hamdi. (2009) Para Vakıfları ve Günümüz Bazı Alternatif Finansman Kaynakları. Yeni Ümit Dergisi. Sayı: 84.

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve. Yayım: 27.01.2011 Tarih ve 27828 Sayılı Resmi Gazete.

GÜNGÖREN, Muaz. (2013) Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk, Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi. İstanbıl: İTO Yayınları.

IFSB. (2009) Capital Adequacy Requirements for Sukuk, Securitisations and Real Estate Investment. IFSB-7. Ocak 2009. s. 3 (Çevrimiçi) http://www.ifsb.org/ published.php (Erişim Tarihi: 22.02.2015)

Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı Ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ. Yayım: 26/01/2007 Tarih ve 26415 Sayılı Resmi Gazete

Katma Değer Vergisi Kanunu. Yayım: 02.11.1984 Tarih ve 18563 Sayılı Resmi Gazete.

KARAMAN, Hayrettin. (t.y) Soru Konuları; Makaleler. (Çevrimiçi) http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00134.htm (Erişim Tarihi :03.03.2015)

Kira Sertifikaları Tebliğ. Seri: III-61.1. Yayım: 07.06.2013 Tarih ve 28670 Sayılı Resmi Gazete.

Kurumlar Vergisi Kanunu. Yayım : 21.06.2006 Tarih ve 26205 Sayılı Resmi Gazete.

SÖYLER, İlhami. (2014) Hukuki ve Mali Boyutlarıyla Sukuk (Kira Sertifikaları). Ankara: Gazi Kitapevi.

TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar. Yayım: 30.01.2007 Tarih ve 26419 Sayılı Resmi Gazete.

TFRS 9 (2011 Versiyonu) Finansal Araçlar. Yayım: 20.03.2011 Tarih ve 27880 Sayılı Resmi Gazete.

TMS 17 Kiralama İşlemleri. Yayım: 24.02.2006 Tarih ve 26090 Sayılı Resmi Gazete.

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum. Yayım: 28.10.2006 Tarih ve 26330 Sayılı Resmi Gazete.

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme. Yayım: 03.11.2006 Tarih ve 26335 Sayılı Resmi Gazete.

YANPAR, Atilla. (2014) İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar. İstanbul: Scala Yayıncılık.